

Examen HAVO

2015

tijdvak 1
dinsdag 26 mei
9.00 - 12.00 uur

aardrijkskunde

Gebruik De Grote Bosatlas, 54e druk.

Dit examen bestaat uit 34 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 64 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Bij elke vraag kun je, indien gewenst, De Grote Bosatlas, 54e druk gebruiken.

Wereld

Opgave 1 – Top 8 economische grootmachten

Bestudeer bron 1 uit het bronnenboekje die bij deze opgave hoort.

De analist David Sterman heeft een ranglijst gemaakt van de economische grootmachten tussen 2015 en 2040 (bron 1). Dit heeft hij gedaan op basis van de volgende criteria:

- het bnp;
- de koopkracht van de bevolking;
- de omvang van de middenklasse;
- de leeftijdsopbouw van de bevolking;
- de omvang van de natuurlijke hulpbronnen.

Gebruik bron 1.

De landen Brazilië, Rusland, India en China worden samen aangeduid als de BRIC-landen.

- 1p 1 Welk BRIC-land zal volgens deze bron een ontwikkeling doormaken die afwijkt van die van de andere BRIC-landen?

Gebruik bron 1.

Japan en Brazilië zullen tussen 2015 en 2040 volgens bron 1 elk een andere ontwikkeling doormaken. Dit wordt onder andere veroorzaakt door het verschil in leeftijdsopbouw tussen deze twee landen.

- 2p 2 Beredeneer dat dit verschil bijdraagt aan de andere ontwikkeling die voor deze landen in bron 1 wordt voorspeld.

Australië zal volgens David Sterman in 2040 tot de top 8 van de economische grootmachten behoren. Australië dankt deze hoge notering vooral aan de grote omvang van de natuurlijke hulpbronnen.

- 2p 3 Beredeneer dat dit criterium de komende decennia steeds belangrijker wordt om een economische grootmacht te zijn.

Gebruik bron 1.

Landen met een groot aantal inwoners scoren relatief hoog op de lijst van David Sterman. Toch staan in de top 8 van 2020 vier landen die in dat jaar niet tot de acht landen met het grootste aantal inwoners behoren.

- 2p 4 Welke vier landen zijn dit?

Opgave 1 – Top 8 economische grootmachten

bron 1

Ranglijst van de economische grootmachten tussen 2015 en 2040 volgens analist David Sterman

	2015	2020	2025	2030	2035	2040
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						

Legenda:

	Australië		Frankrijk		Italië		Verenigd Koninkrijk
	Brazilië		India		Japan		Rusland
	China		Duitsland		VS		

vrij naar: www.investinganswers.com

Opgave 2 – Globalisering van de filmindustrie

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

In vergelijking met de traditionele industrieën heeft bij de filmindustrie minder uitschuiving plaatsgevonden.

2p 5 Geef aan

- welk onderdeel van de productieketen bij de traditionele industrieën vaak werd uitgeschoven en bij de filmindustrie minder;
- waarom dit onderdeel bij de filmindustrie minder werd uitgeschoven.

Hollywoodfilms zijn een belangrijk Amerikaans exportproduct. De export van Hollywoodfilms heeft niet alleen betrekking op de economische dimensie.

2p 6 Geef aan

- op welke dimensie de export van Hollywoodfilms nog meer betrekking heeft;
- met welk begrip de wereldwijde invloed van Hollywoodfilms vanuit deze dimensie wordt aangeduid.

India heeft een grote filmindustrie in Bollywood. Deze filmindustrie is veel groter dan die in China en ook veel eerder tot bloei gekomen.

1p 7 Geef hiervoor een politieke reden.

Bollywoodfilms worden niet alleen in bioscopen in Azië gedraaid, maar ook in bioscopen in een aantal westerse landen (zie bron 2).

2p 8 Geef aan

- in welke twee westerse landen de meeste Bollywoodfilms worden gedraaid;
- waarom juist in die landen veel Bollywoodfilms worden gedraaid.

Gebruik kaartblad 218 uit de atlas.

Bollywoodfilms zijn ook populair in landen aan de oostkust van Afrika (zie bron 2). In de middeleeuwen vond er al culturele uitwisseling plaats tussen India en de oostkust van Afrika.

2p 9 Beredeneer met behulp van kaartblad 218 dat de culturele uitwisseling tussen India en Oost-Afrika toen al makkelijk tot stand kon komen.

Opgave 2 – Globalisering van de filmindustrie

bron 1

Hollywood en Bollywood

Jaarlijks worden wereldwijd ongeveer drieduizend films gemaakt. Het grootste deel van de opbrengsten wordt in de Verenigde Staten gerealiseerd.

Volgens andere maatstaven zit de grootste filmindustrie van de wereld niet in Hollywood maar in Bollywood, in het Indiase Mumbai dat vroeger Bombay heette. Hier worden twee keer meer films geproduceerd dan in Hollywood en er kijken ook nog eens meer mensen naar. Het aantal mensen dat naar de Bollywoodfilms kijkt wordt geschat op 3,6 miljard. Dat is een miljard meer dan dat naar Hollywoodfilms kijkt.

vrij naar: Nieuwenhuis, E., De grote globaliseringsgids, 2006

bron 2

Bollywoodfilms buiten India

Sinds enkele jaren wordt voorzichtig gemorreld aan het monopolie van de westerse film in de Europese bioscopen. Sinds 2005 worden in verschillende Nederlandse bioscopen Bollywoodfilms geprogrammeerd. In enkele andere westerse landen worden al langer Bollywoodfilms gedraaid. Ook in andere delen van de wereld zijn de Bollywoodfilms populair, in grote delen van Azië en Afrika zijn ze zelfs populairder dan de Amerikaanse films.

Een belangrijk nieuw motief van de Bollywoodfilms is de mate waarin Indiërs in het buitenland vasthouden aan de Indiase cultuur. Steeds wordt benadrukt dat het belangrijk is traditionele waarden in stand te houden, ook als die in de westerse samenleving onder druk komen te staan. Respect voor de familie en het opofferen van individuele verlangens staan in hoger aanzien dan het najagen van persoonlijk geluk.

*vrij naar: Van der Heijden, S., Minirok en sari in Bollywood,
in: Geografie, mei 2007*

Opgave 3 – Het eiland Réunion

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik bron 1.

- 2p **10** Geef van het gesteente bij de letter a in deze bron
- de specifieke naam;
 - de naam van de hoofdgroep waartoe dit gesteente behoort.

Gebruik de atlaskaarten 213, 216B en 217A.

Réunion maakt deel uit van de Maskarenen- of Mascarenenrug, een keten van eilanden, waartoe bijvoorbeeld ook Mauritius behoort. Alle eilanden in de keten zijn van vulkanische oorsprong, maar tegenwoordig komt alleen op Réunion actief vulkanisme voor.

- 2p **11** Geef aan
- op welke wijze de Maskarenenrug is ontstaan;
 - waardoor op Réunion wel actief vulkanisme voorkomt en op Mauritius niet meer.

Gebruik bron 2.

Sinds de laatste uitbarsting zo'n twaalfduizend jaar geleden is de vulkaan Piton de Neiges op Réunion niet meer actief geweest. De hoogte van de vulkaan is sindsdien afgenomen door afbraak van gesteenten.

- 2p **12** Beschrijf op welke wijze het klimaat op Réunion de afbraak van gesteenten beïnvloedt.

Gebruik bron 2.

- 3p **13** Geef aan
- wat de overheersende windrichting is op Réunion;
 - welke twee gegevens uit bron 2 je moet combineren om af te leiden dat deze windrichting op Réunion overheerst.

Opgave 3 – Het eiland Réunion

bron 1

Rotswand aan de oever van de rivier Bras de la Plaine op het eiland Réunion

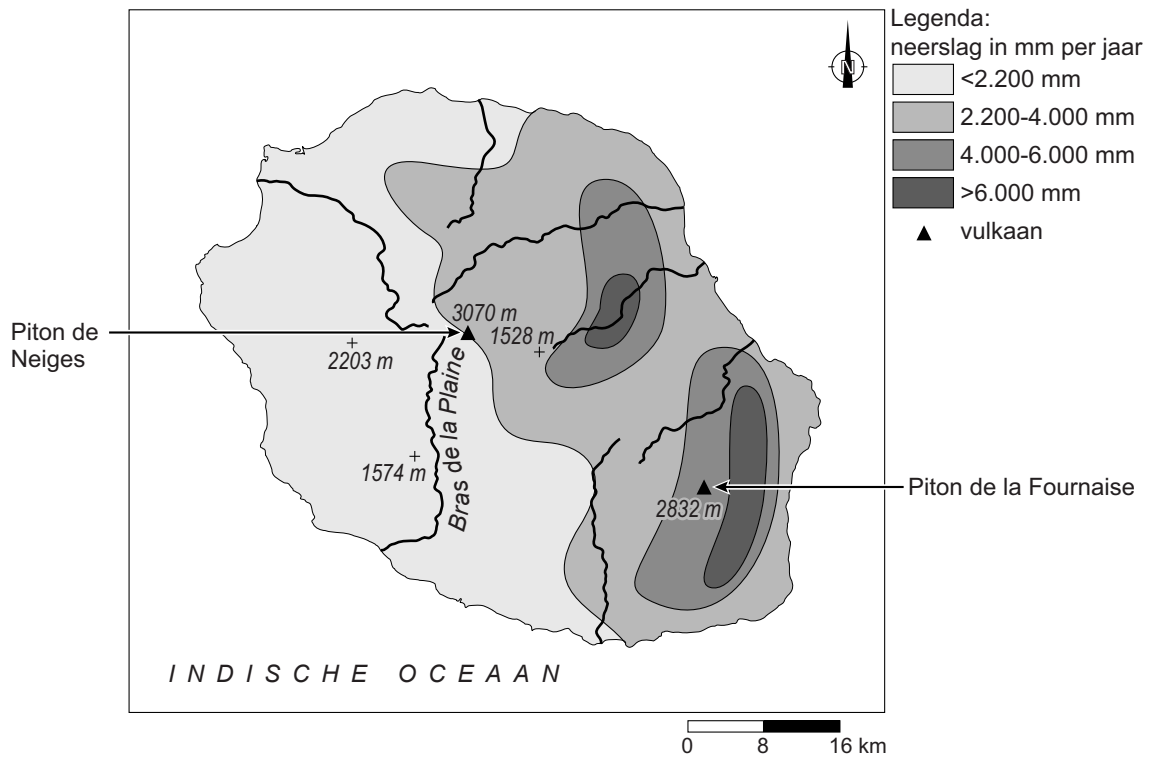

De foto laat een rotswand zien langs de oever van de rivier Bras de la Plaine. Deze rivier stroomt op het eiland Réunion, een eiland in de zuidelijke Indische Oceaan, ongeveer 800 kilometer ten oosten van Madagaskar. Het eiland bestaat uit twee grote vulkanen. De Piton de Neiges is al twaalfduizend jaar niet meer actief geweest. De Piton de la Fournaise is één van de meest actieve vulkanen ter wereld. Réunion maakt deel uit van een keten van eilanden met een vulkanische oorsprong: de Maskarenen (ook wel Mascarenen genoemd).

vrij naar: <http://epod.usra.edu>

bron 2

Neerslagverdeling op het eiland Réunion

vrij naar: www.mi-aime-a-ou.com

Opgave 4 – De trek van de gnoes in Oost-Afrika

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik de atlas.

In het oosten van Afrika komen drie hoofdklimaten uit het systeem van Köppen voor. Twee van deze hoofdklimaten zijn de A- en B-klimaten.

- 2p 14 Geef aan
- welk hoofdklimaat uit het systeem van Köppen nog meer voorkomt in Oost-Afrika;
 - welk gebiedskenmerk ervoor zorgt dat dit klimaat voorkomt in Oost-Afrika.

Gebruik bron 2 en de atlaskaarten 175 en 178B.

- 2p 15 Welke twee typen natuurlijke plantengroei komen voor in het gebied waar de trek van de gnoes plaatsvindt?

Gebruik bron 2 en de atlas.

Op een bepaald moment in het jaar breekt een periode van droogte aan in de Serengeti. De gnoes trekken dan weg uit dit gebied en migreren naar de noordelijker gelegen Maasai Mara. Op hun trek, die ongeveer een maand duurt, moeten de gnoes de Mararivier oversteken.

- 3p 16 Geef aan
- in welke maand de oversteek van de Mararivier meestal plaatsvindt. Kies uit: februari, mei, augustus of november;
 - op welke atlaskaart je kunt aflezen dat er in de Serengeti dan een periode is geweest waarin (vrijwel) geen neerslag is gevallen;
 - waardoor er in die periode (vrijwel) geen neerslag is gevallen in de Serengeti.

Opgave 4 – De trek van de gnoes in Oost-Afrika

bron 1

Gnoes bij de oversteek van de Mararivier

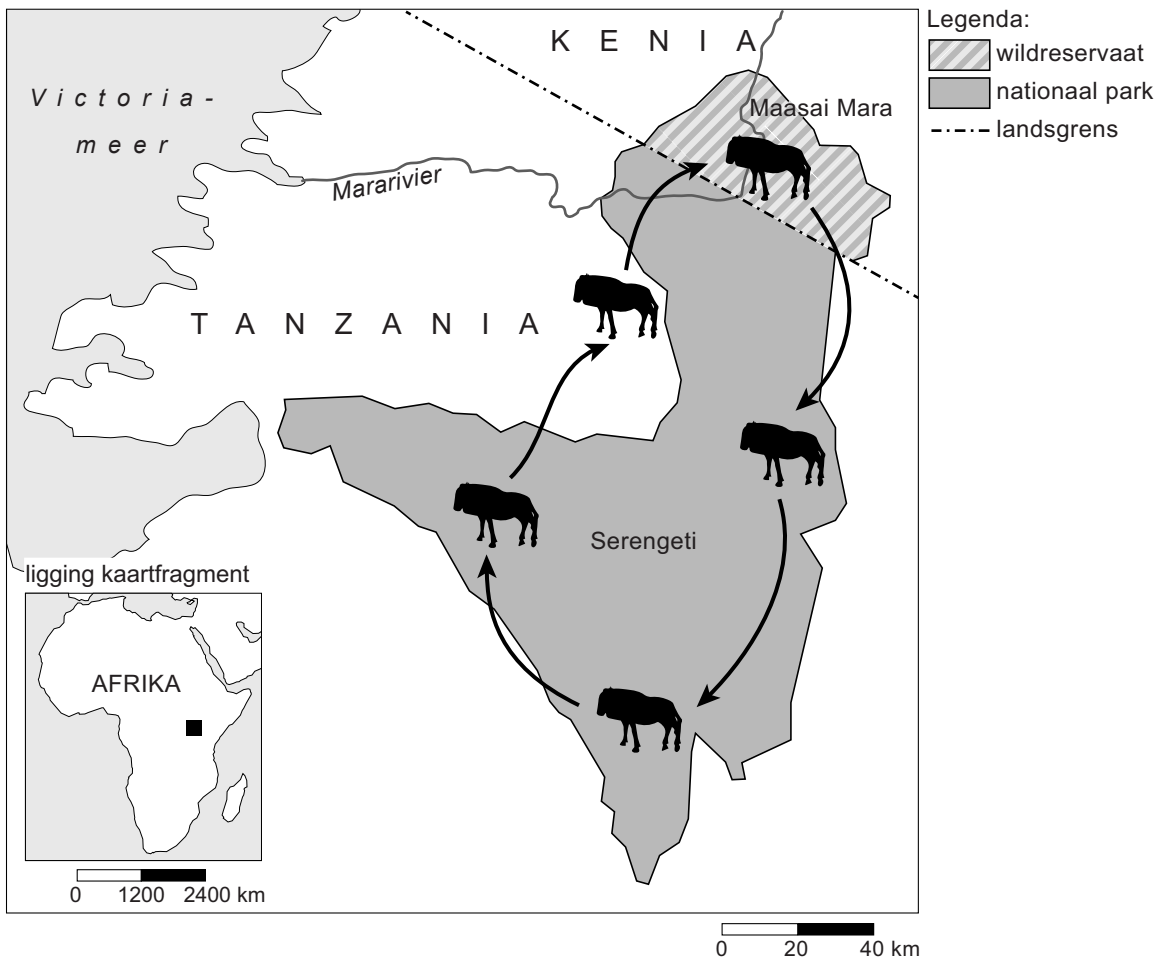
Direct ten oosten van het Victoriameer vindt een jaarlijkse trek plaats van grote aantallen gnoes. De oversteek van de Mararivier door meer dan een miljoen gnoes, die belaagd worden door krokodillen, is een van de grootste natuurspektakels op aarde.

vrij naar: <http://en.bestpicturesof.com>

bron 2

Trekroute van de gnoes en de ligging van de Mararivier

Gnoes komen voor in gebieden met uitgestrekte grasvlakten. Ze mijden de bergen op hun trek omdat ze daar geen voedsel kunnen vinden.

vrij naar: mara-serengiti-migration.jpg

Opgave 5 – Tsunami's

Gebruik de atlas.

Tweede kerstdag 2004 vond voor de kust van Sumatra een zware aardbeving plaats. De tsunami die daarop volgde, kostte ongeveer 290.000 mensen het leven.

- 2p 17 Geef aan
- welk type plaatbeweging deze aardbeving veroorzaakte;
 - waardoor bij dit type plaatbeweging zulke zware aardbevingen ontstaan.

De golf die ontstond na de aardbeving was op volle zee nauwelijks merkbaar. Aan de kust veranderde deze echter in een alles verwoestende tsunami.

- 2p 18 Leg dit uit.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Gebruik de atlas.

De meeste slachtoffers van de tsunami vielen in Indonesië. Vooral Aceh werd zwaar getroffen. Op Kalimantan en Sulawesi was de tsunami echter nauwelijks merkbaar.

- 1p 19 Wat is daarvan de oorzaak?

Gebruik de atlas.

Atlaskaart 156E toont een tsunami die op een andere wijze is ontstaan dan de tsunami van tweede kerstdag 2004.

- 2p 20 Beschrijf de wijze waarop deze andere tsunami is ontstaan.

Opgave 6 – Van palmolie naar algenteelt?

Bestudeer bron 1 uit het bronnenboekje die bij deze opgave hoort.

- De vraag naar palmolie neemt al jaren toe.
- 2p **21** Geef twee mondiale ontwikkelingen die leiden tot een grotere vraag naar palmolie.

Op eilanden als Sumatra, Kalimantan en Sulawesi bevinden zich uitgestrekte oliepalmlantages. Op Java zijn deze plantages vrijwel niet aangelegd.

- 1p **22** Geef aan waarom deze plantages op Java niet zijn aangelegd.

Gebruik bron 1.

Indonesië is zeer geschikt voor de teelt van algen.

- 2p **23** Geef twee fysisch-geografische kenmerken die Indonesië geschikt maken voor de teelt van algen.

De aanleg van oliepalmlantages heeft enkele nadelen. Bij algenteelt spelen deze nadelen niet.

- 2p **24** Geef twee van deze nadelen.

Deskundigen op het gebied van biobrandstoffen verwachten dat over enkele tientallen jaren de prijs van biobrandstof gemaakt uit algen kan concurreren met de prijs van fossiele brandstoffen (zie bron 1).

- 2p **25** Geef twee argumenten die deskundigen hiervoor kunnen aandragen.

Opgave 6 – Van palmolie naar algenteelt?

bron 1

Algen als brandstof

Indonesië speelt een belangrijke rol in de productie van biobrandstof. Biobrandstof wordt onder andere geproduceerd uit de vruchten van de oliepalm en uit algen. In Indonesië zijn veel oliepalmplantages. Ook de teelt van algen is in Indonesië in opkomst. Dit wordt vooral gedaan op drijvende matten in zee direct voor de kust.

Als bron van biobrandstof hebben algen een aantal voordelen ten opzichte van oliepalmen. Algen hebben een hoog oliegehalte en zijn voor hun groei niet afhankelijk van zoet water. Bovendien zijn ze erg productief. Algen groeien het best bij hoge temperaturen. De productie van olie uit algen is op dit moment nog te kleinschalig om er een biobrandstof uit te halen die kan concurreren met de gangbare, fossiele brandstoffen en met olie geproduceerd uit oliepalmen. Deskundigen denken dat dit op termijn wel mogelijk is, onder andere als gevolg van technische ontwikkelingen in het productieproces.

vrij naar: Cito en www.biosolarcells.nl

Opgave 7 – Ruimte voor de Rivier in de IJsseldelta

Bestudeer bron 1 uit het bronnenboekje die bij deze opgave hoort.

Gebruik de atlaskaart Nederland Reliëf.

In de tijd dat er nog geen dijken waren, beschermden de bewoners van de IJsseldelta hun huizen al tegen overstromingen.

- 1p **26** Op welke manier beschermden de inwoners zich toen tegen overstromingen?

Gebruik de atlas.

Een hoge piekafvoer in de Rijn leidt tot een overstromingsrisico in de IJsseldelta. Dit overstromingsrisico wordt nog hoger als er tegelijkertijd een (noord)westerstorm is op het IJsselmeer.

- 2p **27** Leg uit dat door een (noord)westerstorm op het IJsselmeer het overstromingsrisico in de IJsseldelta nog hoger wordt. Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

In het kader van Ruimte voor de Rivier wordt ten zuiden van Kampen een hoogwatergeul aangelegd (zie bron 1). Eén van de functies van deze hoogwatergeul is het vergroten van de veiligheid in de IJsseldelta.

- 2p **28** Geef aan
- welke functie de hoogwatergeul nog meer kan vervullen;
 - bij welk onderdeel van de drietrapsstrategie de aanleg van de hoogwatergeul past.

Gebruik bron 1 en de overzichtskaart van Midden-Nederland in de atlas.

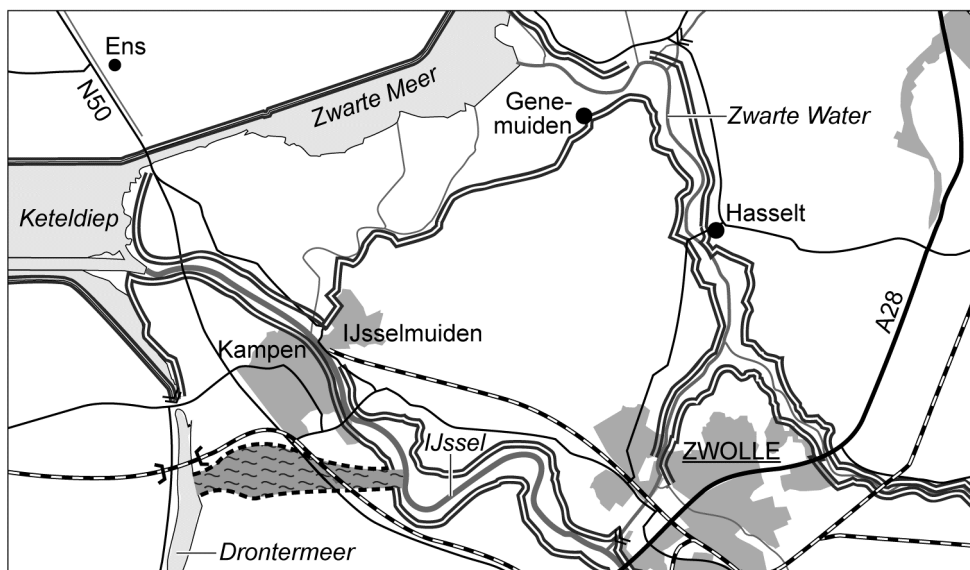
Stelling: het gebied ten zuiden van Kampen is vanuit sociaalgeografisch oogpunt geschikt voor de aanleg van een hoogwatergeul.

- 1p **29** Geef hiervoor een argument.

Opgave 7 – Ruimte voor de Rivier in de IJsseldelta

bron 1

Een nieuw aan te leggen hoogwatergeul in de IJsseldelta

Legenda:

- nieuwe geplande dijk
- ===== bestaande dijken
- ~~~~~ hoogwatergeul
- - - - - spoorlijn

vrij naar: de Volkskrant, 31 augustus 2011 en De Grote Bosatlas

Opgave 8 – Herstructurering Den Haag Escamp

Bestudeer de bronnen 1 tot en met 4 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik de atlas.

Den Haag Zuidwest is een deelgebied binnen Den Haag Escamp. Den Haag Zuidwest is een prioriteitswijk.

1p **30** Op welke atlaskaart kun je dit aflezen?

Na 1965 ging de leefbaarheid in Den Haag Zuidwest snel achteruit (zie bron 3).

2p **31** Beredeneer waarom de leefbaarheid juist toen snel achteruit ging.

Gebruik de bronnen 1 en 2.

Stel je wilt een inschatting maken van de leefbaarheid. Het maakt dan een groot verschil of je dat doet op het schaalniveau van Den Haag Escamp of op het schaalniveau van Den Haag Zuidwest.

2p **32** Beredeneer dit.

Gebruik bron 4.

In Den Haag Escamp heeft herstructurering plaatsgevonden. Dit had te maken met woningkenmerken en de daarmee samenhangende bewonerskenmerken in dit stadsdeel.

3p **33** Geef met behulp van bron 4

- twee woningkenmerken van dit stadsdeel en;
- twee bewonerskenmerken van dit stadsdeel.

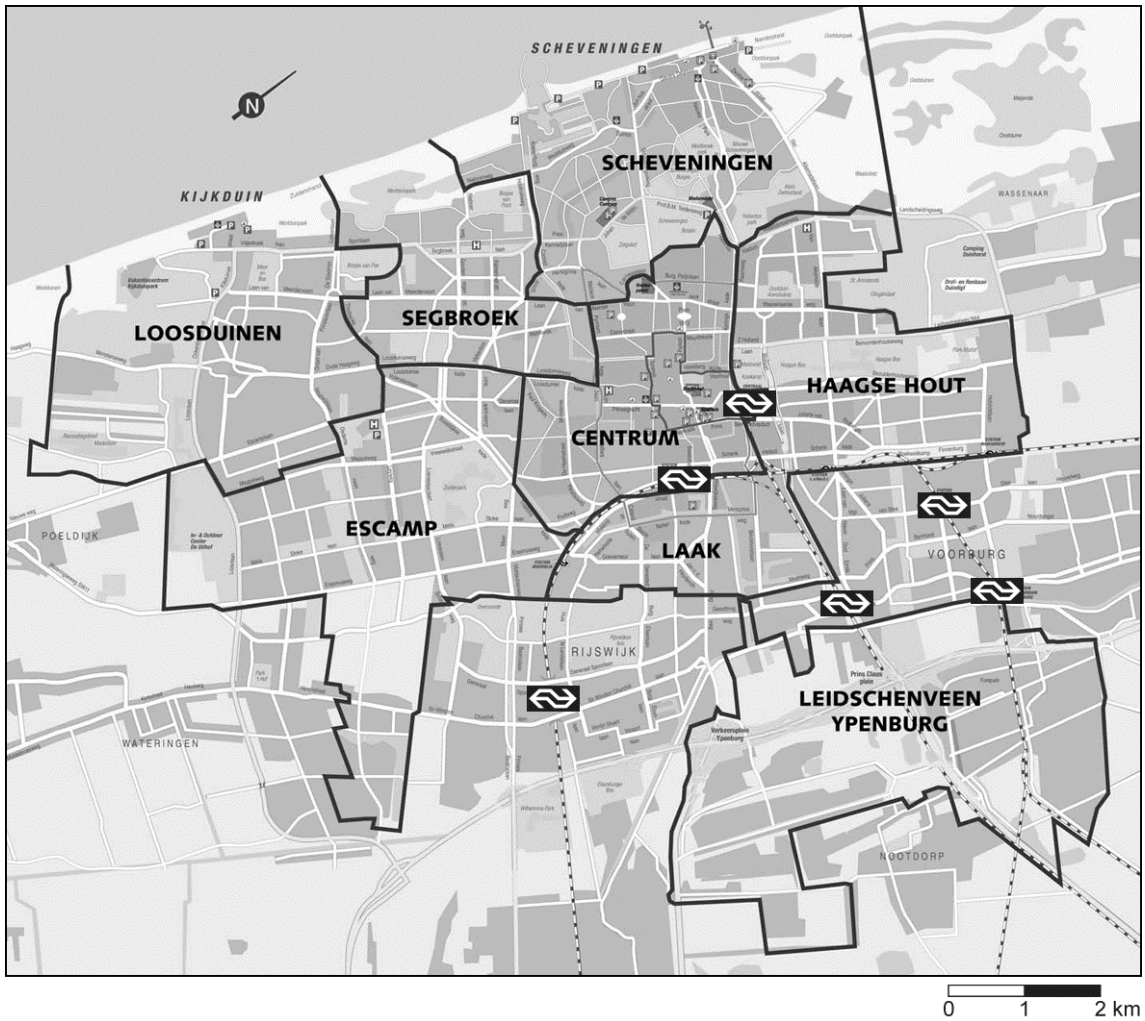
De herstructurering in Den Haag Escamp vond plaats tussen 2000 en 2013 (zie bron 3). Tegenstanders van deze herstructurering zijn van mening dat de sociale problemen in Den Haag hierdoor niet zullen afnemen.

2p **34** Geef twee argumenten waarmee zij hun standpunt kunnen onderbouwen.

Opgave 8 – Herstructurering Den Haag Escamp

bron 1

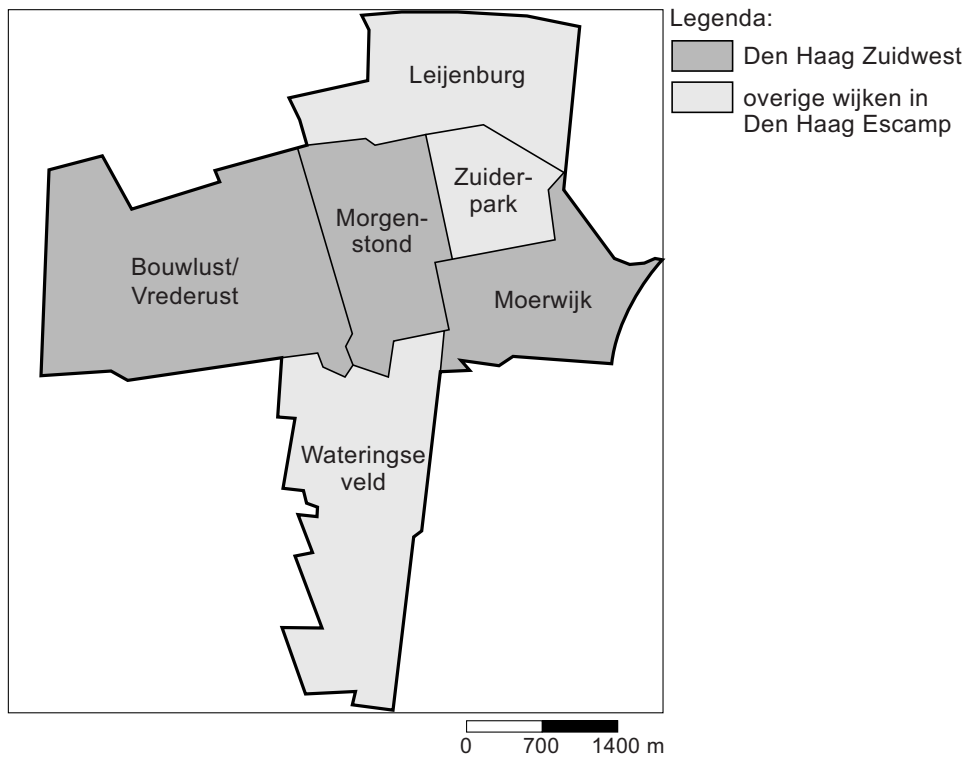
Stadsdelen in Den Haag

vrij naar: www.woningenhuur.nl

bron 2

Den Haag Escamp

bron: Cito

bron 3

Den Haag Escamp

Den Haag Escamp is een stadsdeel in Den Haag dat meerdere wijken omvat. Drie van deze wijken vormen samen Den Haag Zuidwest. Dit zijn de wijken Bouwlust/Vredelust, Morgenstond en Moerwijk, die gebouwd zijn in de zogenaamde 'wederopbouwperiode' tussen 1945 en 1965. Er werden in die periode 30.000 woningen gebouwd voor 100.000 inwoners, hoofdzakelijk gezinnen met kinderen.

Na 1965 heeft tientallen jaren lang een selectieve in- en uitstroom van bewoners plaatsgevonden in de drie wijken die samen Den Haag Zuidwest vormen. Mede daardoor zijn deze wijken in een neerwaartse spiraal terechtgekomen. Vanaf begin jaren negentig zijn er kleinschalige vernieuwingsprojecten uitgevoerd en tussen 2000 en 2013 vond een grootschalige herstructurering plaats. Het doel van die herstructurering was om de woningvoorraad meer divers te maken. Naast Zuidwest omvat Den Haag Escamp nog enkele andere wijken, waaronder de VINEX-wijk Wateringse veld die gebouwd is tussen 1996 en 2012.

vrij naar: www.woningenhuur.nl en www.rijksoverheid.nl

bron 4

Kenmerkende woningen in Den Haag Escamp

vrij naar: www.skyscrapercity.com

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.